sebit de utile pentru cei ce vor să cunoască date exacte în legătură cu cîrmuitorii pămîntului românesc.

Fireşte — aşa cum au remarcat-o, de altfel şi autorii — pe marginea cărţii se pot face şi observaţii critice. Astfel, s-ar putea reproşa că, uneori, formulările sînt prea lapidare, spaţiul acordat tratării unor probleme mult prea redus, pentru a se putea forma o imagine generală completă; că bibliografia unora dintre capitole, cu tot caracterul selectiv, este incompletă, că se fac aprecieri cu valabilitate generală considerîndu-se numai anumite fenomene caracteristice Ţării Româneşti (p. 512—513), că ordinea unor capitole este inversată (observaţia este valabilă pentru capitolul privind fanarioţii şi acel referitor la perioada 1821—1848). S-ar putea face, desigur şi observaţii de detaliu (Astfel, spre exemplu, cursul lui M. Kogălniceanu nu a fost suprimat. L-a întrerupt el însuşi).

Cu toată existenţa unor asemenea neajunsuri, ele sînt cu totul inerente unei asemenea modalităţi de tratare, ce nu-şi poate propune satisfacerea integrală a tuturor pretenţiilor — chiar legitime fiind ele — formulate de specialişti, lucrarea reprezintă un eveniment editorial şi o reuşită care s-a impus şi rămîne. Voindu-se un omagiu adus făuritorilor istoriei naţionale, cartea reprezintă, totodată, un preţios instrument de cultură şi de educaţie patriotică.

Gh. Platon

AL. ZUB, *Mihail Kogălniceanu, 1817—1891. Biobibliografie*, Editura enciclopedică română, Editura militară, Bucureşti, 1971, LXXXII + 654 p., indice de materii, de persoane.

Apărută la 80 ani de la moartea lui Mihail Kogălniceanu, lucrarea lui Alexandru Zub reprezintă o operă de exemplară conştiinciozitate şi de înaltă erudiţie. Cu o dăruire ce merită cea mai caldă apreciere, distinsul cercetător ieşean a ridicat marii personalităţi a istoriei noastre naţionale un edificiu durabil.

Cercetarea operei lui Kogălniceanu nu defineşte numai profilul unei personalităţi, ci acela al unei întregi epoci, a celei mai importante epoci din istoria noastră, în care s-a constituit naţiunea şi statul naţional român.

Kogălniceanu a acoperit jumătate de veac din istoria României mistuindu-şi, generos, clocotitoarea-i energie în slujba poporului şi a patriei cu ale căror năzuinţe s-a identificat atît de complet, fiind părtaş la toate actele mari ce s-au înfăptuit în secolul trecut. Cunoaşterea acestei imense activităţi este indispensabilă pentru definirea profilului unei întregi epoci în care oameni de talia lui Kogălniceanu, apariţii singulare, erau chemaţi să dea expresie năzuinţelor celor mai arzătoare. Din aceste considerente, lucrarea pe marginea căreia discutăm se înscrie pe coordonate cu semnificaţii mult mai largi, mai generale.

Lucrarea este precedată de o substanţială *Introducere*, în care sînt fixate obiectivele şi metodele de lucru, sînt justificate grupajul şi enumerarea scrierilor, sînt enunţate criteriile generale ce l-au călăuzit pe autor în organizarea cuprinsului, raportul cu lucrările de gen apărute anterior. De asemenea, pentru înlesnirea consultării, la începutul volumului este inserată o *cronologie* cuprinzînd datele esenţiale cu privire la viaţa şi opera lui Kogălniceanu.

Cele două mari părţi ale lucrării, care se referă la *Opera lui Mihail Kogălniceanu* şi la *Lucrări despre opera şi personalitatea acestuia*, cuprind următoarele subdiviziuni :

1) I. *Scrieri literare*, II. *Critică, istorie literară şi culturală*, III. *Scrieri istorice şi social-politice*, IV. *Corespondenţă particulară*, V. *Varia*. VI. *Proiecte, Scrieri probabile*, VII. *Publicaţii editate* şi

2) I. *Lucrări cu caracter general*, *Lucrări despre viaţa şi activitatea lui Kogălniceanu* (apărute pînă în anul 1970).

Incluzînd un număr impresionant de titluri şi referinţe — 8149 — lucrarea nu cuprinde doar o simplă enumerare. În limitele ce şi le-a impus — asupra cărora stăruie în *Introducere* — autorul a încercat şi a reuşit să includă în corpul descriptiv, „elementele necesare pentru urmărirea destinului fiecărei lucrări, din momentul elaborării pînă astăzi" (VIII). De asemenea, cu privire la conţinutul discursurilor sau al articolelor, chiar dacă formulările pot fi considerate, uneori, prea laconice, sînt în schimb, suficient de precise pentru a sugera esenţialul şi a înlesni orientarea cercetătorului. În afară de aceasta, printr-o cercetare sistematică şi unitară, urmărind o reprezentare globală a vieţii şi activităţii marelui om, autorul stăruie asupra unor laturi a căror reliefare este considerată ca indispensabilă „configurării exacte a personalităţii lui M. Kogălniceanu" (XVII). Cercetarea amănunţită a activităţii parlamentare, înlesnită în lucrare printr-o minuţioasă şi pertinentă investigaţie, pledează în acest sens. Pe aceeaşi linie, semnalăm capitolul *Proiecte. Scrieri probabile* care, potrivit aprecierii autorului, *configurează marile ambiţii creatoare ale cărturarului.* Însuşindu-şi ideea în conformitate cu care „există scriitori ale căror promisiuni de operă echivalează cu o operă, existenţa lor neputînd fi concepută în afara acestei proliferări continue de idei şi proiecte sortite în parte irealizării", autorul — făcînd referirile necesare în acest domeniu — împărtăşeşte convingerea că Mihail Kogălniceanu, „asemenea lui Eliade, Hasdeu sau Iorga, trebuie situat în mijlocul marilor sale proiecte şi al impulsurilor creatoare pe care le-a generat" (XXI—XXII).

Consemnînd opera lui Kogălniceanu, „împreună cu referinţele ce atestă răsunetul ei în epocă şi în posteritate", autorul, după propria sa mărturisire, are conştiinţa limitelor *inexorabile* ale lucrării. Desigur, unele lacune sau omisiuni există, este în firea lucrurilor. Exegeţii, dintr-un sentiment de frustrare sau, poate, din nevoia ideală a perfecţiunii, vor face completările de rigoare. Peste toate aceste neajunsuri, care stau, ele însele, la baza strădaniilor continue de investigare, de aflare a adevărului, lucrarea lui Alexandru Zub rămîne o certă realizare. Operă a unui istoric ce posedă, deja, maturitate ştiinţifică şi un larg orizont, *Biobibliografia* reprezintă un auxiliar preţios, un instrument indispensabil pentru cercetările viitoare.

Gh. Platon

POMPILIU TEODOR, *Evoluţia gîndirii istorice româneşti,* Editura Dacia, Cluj, 1970, L + 477 p.

Preocupările pentru istoriografie, atît pe plan general, cît şi pe plan naţional, au cunoscut, în ultima vreme, o deosebită înflorire. Faptul nu este întîmplător. Într-un moment în care asistăm la o remarcabilă dezvoltare a ştiinţei istorice, este firesc ca cercetătorii să se aplece cu mai multă insistenţă asupra activităţii predecesorilor lor, fie pentru a descifra mai exact trăsăturile evoluţiei disciplinei lor, fie pentru a contribui, şi prin aceasta, la o mai bună înţelegere a dezvoltării generale a societăţii. În acest context, se poate afirma că, mai ales în anii din urmă, istoricii noştri au obţinut notabile rezultate.

Una din ultimele realizări este, neîndoielnic, *Evoluţia gîndirii istorice româneşti.* Autorul lucrării este bine cunoscut prin preocupările sale istoriografice. Studiile sale au adus apreciate contribuţii la cunoaşterea scrisului nostru istoric din secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea, adică a unei etape de bază în dezvoltarea istoriografiei române, ceea ce oferă posibilitatea unei corecte înţelegeri a ansamblului evoluţiei ei.

Evident, încercarea de a oferi o privire generală a istoriografiei române de la începuturile ei şi pînă aproape de zilele noastre comportă încă riscuri, atîta vreme cît multe dintre aspectele ei nu au fost încă elucidate, iar altele sînt controversate. Dificultatea este dovedită şi de faptul că, pînă în prezent, nu dispunem decît de sinteza de relativ mici proporţii, alcătuită de Vasile Maciu,